Utku Balaban, Bülent Duru, "Cebeci Kampüsü Forumu: Kentsel Dönüşüm", 23 Ağustos 2013, SBF Blog,
http://www.politics.ankara.edu.tr/sbfblog/?bil=blogpost&blogrefid=21

Cebeci Kampüsü Forumu

∞

Kentsel Dönüşüm

Kentsel Dönüşüm Nedir?

Kentsel dönüşüm (urban transformation) kısaca, eskiyen, bozulan yerleşim yerlerinin yenilenerek teknik, sosyal, kültürel alyapılarla donatılması biçiminde açıklanabilir. İlk olarak 2. Dünya Savaşı sonrasında tahrip olan bölgeleri geliştirmek için başvurulan bu yöntem kentsel yenileme (urban

renewal), soylulaştırma (gentrification) adlarıyla da anılmaktadır. Ancak soylulaştırma terimi daha çok, zamanla değeri artan eski çöküntü bölgelerinin yenilenerek orta ve üst sınıflara açılması sürecini anlatmak üzere kullanılmaktadır.

Kentsel Dönüşüm Nasıl Yapılmaktadır?

Kentsel dönüşümde belediyeler ve TOKİ yetkili kuruluşlar olarak yer almaktadır. Ancak bina ve altyapı çalışmalarında devreye özel şirketler de girmektedir.

Türkiye'de kentsel dönüşüm yasalara göre, gecekondu bölgelerinde, yüksek yoğunluklu kaçak yerleşim yerlerinde, deprem ve sele maruz kalan doğal afet alanlarında, kent merkezindeki çöküntü alanlarında ve tarihi alanlarda uygulanmaktadır.

Kentsel Dönüşüm Neler Getirebilir?

Kentsel dönüşüm, gecekondu bölgelerinin iyileştirilmesinde, kentin eskiyen yerleşim yerlerinin yeniden düzenlenmesinde kullanılabilecek etkili bir araçtır. Özellikle yoksul bölgelerde su, kanalizasyon gibi altyapı eksikliklerinin giderilmesinde, eskiyen binaların yeni bir planlama ve mimarlık anlayışı ile yeniden düzenlenmesinde, sosyal-kültürel donatının sağlanmasında, kısacası halkın yaşam düzeyinin yükseltilmesinde kentsel dönüşüm uygulamaları çok önemli olanaklar getirebilir

Türkiye’deki Kentsel Dönüşüm Neden Eleştirilmektedir?

Türkiye’deki uygulanma biçimi ile kentsel dönüşüm, yukarıda belirtilen yararları sağlamaktan çok uzaktır. Gerçek, yasalarda ve yetkili kuruluşların broşürlerinde yazanlardan farklıdır:

-Türkiye’deki haliyle kentsel dönüşüm, zaman içinde imar değeri artan gecekondu ve çöküntü bölgelerini hedef almaktadır. Buralarda yaşayan insanlar **yerlerinden edilmekte**, arsalarına çok katlı yüksek binalar dikilmekte; bir anlamda devlet ve belediye eliyle yoksulların elindeki yerler yeni sahiplerine verilmektedir.

-TOKİ ve belediyelerin kentsel dönüşüm uygulamaları **sosyal devlet** anlayışına aykırıdır. Eski gecekondu bölgelerine genellikle ancak maddi durumu iyi olanların satın alabileceği lüks konutlar yapılmakta, eski gecekondu sakinleri için ise daha kötü yerlerde, kalitesiz konutlar ayrılmaktadır.

-Gecekondularda yaşayan halka tahsis edilen konutlar onların ekonomik durumlarına, **yaşam biçimlerine uygun değildir**. Eski gecekondusunun bahçesinden, su kuyusundan, kümesinden yararlanan insanlara çok katlı apartmandan bir daire verilmesi onlar için çok şey ifade etmemektedir. Kimi yerlerde bir gecekondu içinde -çocukların da evlenmesiyle- birkaç aile birlikte yaşadığı için, yerlerinden edildikten sonra bunlara yeni apartmanda yalnızca bir daire verilmesi önemli sorunlar doğurabilmektedir.

-Türkiye’de kentsel dönüşüm, eski binaları yıkarak yerine **yüksek apartmanlar** yapmak biçiminde anlaşılmakta ve uygulanmaktadır. Oysa gerçek bir kentsel dönüşümde, ekonomik canlanmayı sağlayacak, iş olanağı yaratacak yeni girişimlerin ve sosyal, kültürel donatıların yer alması gerekirdi.

-Kentsel dönüşüm uygulamalarının bir bölümü, toplumda istenmeyen, sorun olarak görülen (Çingeneler, eşcinseller) **kültürlerin “ıslahı”** için kullanılmakta, bir anlamda şehir yaşamındaki farklı kimlikler bir örnekleştirilmeye çalışılmaktadır.

-Kentsel dönüşüm projelerinde gerçek anlamda **halk katılımına yer verilmemekte**, yalnızca göstermelik toplantılarla yetinilmektedir. Oysa yer seçim kararından konutların mimarisine kadar pek çok konuda halkın nabzının tutulması, bugün yaşanan önemli sorunları daha başından önleyebilirdi.

-Yer seçim kararlarında **çevre koşulları ve doğal değerler** gözardı edilmekte, tarım alanları, meralar ya da doğal güzelliği bulunan yerler bina yapımına ayrılmaktadır.

-Kentsel dönüşüm kapsamında yapılan apartmanlar ve diğer binalar kentlerin yerel özellikleriyle, **coğrafi konumuyla uyumlu değildir**. Edirne'den Kars'a her yerde aynı tür, çirkin, yüksek apartmanlar yapılmakta; zaten bina yığını halindeki kentlerimiz iyice çirkinleşmektedir. Oysa, daha yaşanılır, doğayla barışık bir kentsel düzen için kentsel dönüşüm projeleri iyi bir fırsat olabilirdi.

-Belediye Kanunu'nda yapılan değişiklikle artık, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları ve rekreasyon alanları oluşturmak amacıyla da kentsel dönüşüme başvurulabilecektir. Yine son dönemde yapılan değişikle de belediyelerin imarsız bölgelerde de kentsel dönüşüm çalışmaları yapmalarına izin verilmiştir. Böylece belediyeler yalnızca kentin eskiyen bölgelerinde değil, yerleşime açılmamış alanlarda, **doğal güzelliği bulunan yerlerde, tarım ve orman alanlarında kentsel dönüşüm** projeleri yapmalarının yolu açılmıştır.

-Doğrudan doğruya Başbakanlığa bağlı olan **TOKİ'ye** olağanüstü yetkiler verilmiş; uygulamaları Sayıştay ve öbür mali **denetimlerin dışında** bıraklımıştır.

Dünyada Kentsel Dönüşüme Hangi Tepkiler Verilmektedir?

Zengin ya da yoksul farkettirmeksizin hemen tüm ülkelerde kent rantı insanları evsiz bırakmakta ve insanların biraraya gelebilecekleri alanları yok etmektedir. Bundan dolayı dünyanın her tarafında insanlar barınma ve kentte toplanma özgürlüğünü korumak için sokaklara çıkıyorlar.

Örneğin şu anda Brezilya'da devam etmekte olan gösterilerin arkasında yatan nedenlerden biri, 2009'da bu ülkede yapılması planlanan Dünya Kupası için bu ülkenin en büyük kentlerinden Rio de Janeiro'nun gecekondu muhitlerinde Dikmen'de niyetlenildiğine benzer şekilde yıkımlar yapılmasıydı. Evsiz kalan gecekondu sakinleri bu yıkımlara karşı gösterilere giriştiler ve başarısız oldular. 2013'de de ülkeyi sarsan gösteriler başladı.

Çin'de 2009'da kentlerde resmi ifadelere göre 90,000 civarında ayaklanma gerçekleşti. Bunların önemli bir bölümü kent sınırlarının genişletilmesi nedeniyle evleri yıkılan insanlar tarafından başlatıldı. Bu olaylardan en çarpıcı olanı Qianxi kentinde bir park cezası almış sürücünün polislere direnmesi sonucu onbinlerce insanın sokağa dökülmesi ve kentin bir savaş alanına dönmesi idi.

Kentsel dönüşüme ilişkin direniş sadece yoksul ülkelere özgü değil. Hollandalılar 1970'lerden beri spekülatif şekilde kiraları arttıran ev sahiplerine karşı bir tepki olarak ikamet edilmeyen daireleri işgal ediyorlar. Anayasa Mahkemesi'nin boş evleri işgal edenlerin bu evlerden zorla çıkarılamayacağına ilişkin hükmünü takip eden süreç içinde birçok Hollandalı bu hakkı kullandı ve kentin metalaşmasına karşı çıktı. 2010 yılında bu hükmü geçersiz kılan yasa değişikliği Amsterdam başta olmak üzere birçok kentte çatışmalara yol açtı. Sokaklara barikatlar kuruldu ve polis sert müdahalelerde bulundu.

Kısacası kent rantını elde etmek için yapılan bu tür müdahaleler insanları barınma hakkından mahrum bırakmakta ve kentte diğer insanlardan uzaklaştırmaktadır.

Ne Yapmalı?

Sürekli deprem tehdidi altında yaşayan, kronik kentsel sorunları bulunan Türkiye gibi bir ülkede kentsel dönüşüm çok önemli bir işlev görebilirdi. Ancak bugüne kadarki uygulamalar, asıl amacın gecekondu bölgelerinin, çöküntü bölgelerinin iyileştirilmesini değil, buralarda ortaya çıkan rantın belli kesimlerce ele geçirilmesine hizmet etmiştir.

Asıl hedeflenen sonuç çöküntü bölgelerini güzelleştirmek, gecekondu bölgelerinin sorunlarını gidermek, orada yaşayan insanların yaşam koşullarını düzeltmek olsaydı; bu amaca orada yaşayan insanları yerlerinden etmeden, mali ve teknik destek sağlayarak varma mümkün olabilirdi.

Bunun için kentsel rantı kamuya kazandıracak yeni araçların neler olabileceği ve doğayla uyumlu yaşam birimlerinin nasıl kurulacağı üzerinde düşünmeye başlamak gerekmektedir.

